

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXIII

ŞEYTANA TAPMA YEZİDİLERİN İNANÇ ESASLARI

Dr. Mehmet AYDIN

İlâh. Fak. Dinler Tarihi Asistanı

I- YEZİDİLER KİMLERDİR:

Rusya hududunda Maverayı Kafkasyada, Türkiye'de, İran ve Şimali el-Cezirede menfi ideale, İblise tapan bir mezheb yaşamaktadır. Galiba bu mezheb, dünyada Şeytana tapan yeğane mezheb olsa gerektir. Bunlar "YEZİDİ" tesmiye edilen ve Kürtçenin Kurmançî lehçesinde konuşan bir Kürt kabilesidir¹. Yezidiler, Kürtlerden bir kabile olarak, ekseriya, Musul, Erevan gibi şehirlerde oturmaktadırlar. Bunlardan bir kısmı da, Şam, Bağdat, Halep dolaylarında yaşamaktadırlar. Bu taife, bid'atçıların en gariblerindedir. Bunlar, şeytana ibadet ederler, Tena-süh inancına sahiptirler. Bunların bir diğer özellikleri de dinlerini ve sırlarını çok mubalağalı bir şekilde muhafaza etmeleridir. Bunun için, durumları uzun müddet insanlığa gizli kalmıştır. Sonra, Avrupalılardan onlara nüfuz eden bazı kişiler, onların inanç ve kanaatlerini tam olarak ortaya çıkardılar.

Bunların hallerinden ilk bahseden Arabça mecmualardan, Beyrutta çıkan (مجلة الجنان) sahibi olmuştur. Daha sonra (مجلة المقطف) da bir Avru palı onlarla beraber bir müddet kaldıktan sonra, hulâsa olarak Yezidilerden bahsetmiştir. Neticede (مجلة الضياء) onlardan geniş geniş bahisler vermiştir. Ve nihayet (مجلة المشرق) diğer birçok konulardan yayımlar yapmıştır. Ve daha sonra, bir büyük yazar; Musulda onların Arabça yazma kitaplarına muttali olmuştur. Bu kitaplar, Kitab-ı Celve ve Mushaf-ı Reş idi². Bu kitapları metinleri ve İngilizce tercümeleri ile birlikte bir Amerika mecmuasında neşretti. Yine Nemçe, şarkiyat alimlerinden birisi, yine

1 Daarü'l-Funun, İlahiyat Fakültesi Mecmuası, 5. Sene, 20.Sayı, İstanbul, 1931, Sh: 17.

2 Celve kelimesini "Cülü", Reş kelimesini "Riş" şeklinde okuyanlarda vardır. Bak.(Daaru'l-Funun, İlahiyat fakültesi Mecmuası, 4.Sayı, Sh: 273-274).

onların kitaplarından Arabça ve Kürtçe bir nüshayı elde etti. Ve onu nemçeğe tercüme ederek iki dille neşretmiştir³.

Böylece ortaya çıkarılan Yezidilik ilâhiyatçıların araştırma konuları arasına girmiş durumdadır.

II- YEZİDİLERİN İNANÇ ESASLARI:

Yezidiler üzerinde çalışan bilginler, bu fırkaya çeşitli nazarlarla bakmışlardır. Bir kısmı bunları, belli bir mezheb olarak görürken; diğer bir kısmı da din olarak görmektedir. Aşağıdaki satırlar bu konuda canlı örnek teşkil eder: “Şeytani Mabud saymakla, yalnız mistisizmin müsama-hasını değil; şer kuvvetlerinden kurtulmak için onlara ibadeti bir gelenek haline getiren ilkel kanaati temsil eden Yezidilik, tam manâsı ile iptidâî bir din örneğidir⁴.

Yezidiler, yukarıda da geçtiği gibi, Şeytana tapan bir kabiledir. Fakat, acaba bu kabileye bu inanç nereden gelmiştir? Kimin tesiri ile bunlar, bu inanca itilmişlerdir? yine bu konuda muhtelif görüşler vardır: Bazı alimler, başta Pr.Jakson, Yezidilerin İblise tapmalarının menşei-ni en eski İran menbana irca ediyorlar. Amerikalı İraniyatçının, fikrine göre, Yezidiler pek eski zamanda Mazenderan da bulunan ve Zerdüş-t tarafından teessüfle tel’in edilen şer dininin bakayasını muhafaza etmekte-dirler.

Bunun içindir ki, Yezidiler; bir adamın yere tükürdüğünü görürler-se bunu kendilerine tahkir addederler. Çünkü bu, onların fikrine göre, İblisi tahkir telâkki edilir. Bu itikad, Jacksonun fikrine göre Zerdüş-tün toprağı kirletmemek ve pislememek hakkındaki emrinin in’ikâsıdır. yine Jacksonun fikrine göre, Avesteda zikredilen Devayasna yahut Abede-i İblis, Yezidilerin itikadlarına muşabih bazı fikirler taşımış olabilirler. Meselâ, İblisin ismini anmamak gibi⁵.

Yezidi Kozmogonisinde Melek Tavusun mevkii çok büyüktür. Ora-da bu Melek Gnostiklerin Demurg’ının yerini tutar. Yezidilerin ne için İblise taptıklarını ve onu kendi hamileri diye itikad ettikleri meselesine

3 Ahmed Timur Paşa, el-Yezidiyye, Kahire, 1352, Sh: 23-26, el-Hasna, Abdurrazzak, Yezidiyyun, Sayda, 1951, Sh: 29-30, Hürriyyet Gazetesi, Şeytana tapanlar, Yazan, Yılmaz ÇE-TİNER, 9/Eylül/1964.

4 Abdülbaki Gölpınarlı, Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar, İstanbul, 1969, Sh: 141.

5 Daaru’l-Funun, İlähiyat Fakültesi Mecmuası, 5.Sene, 20.Sayı, Sh: 41, el-Hasna, Yezidiyyun, Sh: 29-30,

gelince, bunu, İblisin ruhu şerir olduğundan dolayı, gazabından korkmak ve onu merhamete getirmek için çalışmak lüzumundan, Rahim ve Rahman olan Allah ise, bu gibi şeyleri talep etmediği itikad edildiğinden ileri geldiğini zannedenler vardır.

Diğer bir nazariyeye göre de Yezidilerin İblise tapmaları, onun Allah'a karşı isyanı için muvakkad ceza çekmekte olup, nihayet tekrar semada yüksek mevkii alacağından dolayı olmaktadır⁶.

Bu inançlarından dolayı bunları tekfir edenler bile olmuştur. Ne kitapları ne de dinleri vardır, bilittifak kâfirdirler, demişlerdir. Nitekim, Muhammed el-Berglâ el-Kürdi ve diğer alimlerin bunların küfrü hakkında fetvaları vardır⁷.

İbn Teymiyye (رسالة العدو) adlı eserinde, Yezidilerin sûfilerden bir grup olduğunu ileri sürer. Bunlar önceleri, İblisi düşman bilen nihayet düşmanlıkları çok ilerleyen bir taifedir, diyerek İblisi gözlerinde büyütüklerini en sonra da düşmanlık yerine ona tapmaya başladıklarını, böylece de kâfirden olduklarını bildirir⁸.

Bir kısım bilginlerde Şeytana tapmanın esasını şöyle anlatırlar: Şeytan, Hz.Ademe secde etmedi. Bu, onun amelinin temizliğine delâlet eder. Hatta bu münasebetle, İbni Ebi'l-Hadid, Nechü'l-Belâğa şerhinde şöyle bir kıssa anlatır: Ahmed el-Gazali, Horasamın Tus şehrinde çok güzel vaaz yapıyordu. Nihayet Bağdata geldi. Şeytana çok titizlikle ilgi gösteriyordu. Hatta derdi ki "O (Şeytan) tek Allah'a inananların efendisidir". Bir gün de Minberde şöyle demiştir: "Kim Şeytandan tevhid öğrenmezse o, zındıktır. Çünkü o, Allah'tan başkaya secde ile emredildi de o reddetti⁹."

İşte Şeytan, böylece tevhidin babası gösterilerek büyütülüp, İlâh mevkiiine konulmuş da olabilir. Yezidlerin inancının böyle bir temele dayanması da mümkündür.

III- YEZİDİLERİN TANRISI:

Yezidilerin Tanrı diye tapdıkları Şeytandır. Bu Şeytana da "Melek Tavus" adını vermektedirler. Melek Tavus, onların inanışlarına göre

6 Daarı'l-Funun, İlah.Fak.Mecm.20 Sayı, Sh: 34-35.

7 Dar.Fun.İlah.Fak.Mecmuası, 4.Sayı, Sh: 275.

8 Timur Paşa, el-Yezidiyye, Sh: 60.

9 Y.K. Sh: 60.

Emevi Halifesi Hz.Maviyenin oğlu Yeziddir. Yezid, Hz.Hasanı öldürdükten sonra Şamda üç yüz sene yaşamıştır, diye inanmaktadırlar. Fikirleri birtakım garibelerden ve batıl inançlardan ibaret olup, bir hikmet ve dini bir felsefe çıkarmak kabil değildir.

Yezidilere göre, Melek Tavus, Hahk-ı Küll'dür. Bunları ayrı ayrı birer ilâh addetmekle beraber, hepsini aynı derecede bir Allah olarak görürler. Aynı zamanda, hayır Allah'ı, şer Allah'ı diye de iki tanrı hayal ederler. Hahk-ı Küll, hayırdır. Şeytanda şerdir. Buna rağmen, şeytanı takdis ederler. Tenasuha ve Mesihe de inanırlar. Adetleri arasında Hristiyanların vaftizi de vardır¹⁰.

Yezidilerin, Tanrı diye taptikları "Melek Tavus" Sencik denilen horoz şeklinde tunçdan bir heykeldir. Yine tunçtan bir kaide üzerine oturtulmuştur. Bu horozun ayakları yoktur. Yezidiler, Senede üç defa (Nisan, Eylül, Kasım) aylarında Melek Tavusu ziyaret ederler. Melek Tavusları (Köçek) denilen şeyhler muhafaza etmektedirler. Köçekler, bir Yezidi köyüne gelince, en çok para veren adamın evine misafir olur. Bu evin bir odasına şeytan olan Melek Tavusu kor. Köydeki Yezidiler bu eve gelirler. Biraz sonra köçekler, uzun saçlarını salıverip, Melek Tavusun etrafında raksetmeye başlarlar. Aynı zamanda kavallar, teflerde çalmarak ilâhiler okunur, Melek Tavusun önüne paralar bırakılır¹¹.

Yezidiler, Şeytanı Melek-i Tavus, Tavus Melek, Tavus'ul-Melâike lakabıyla anarlar ve onu ma'bud tanırırlar¹².

IV- YEZİDİLERİN ŞEYHİ:

Yezidilerin en büyük piri, Şeyh Adi b.Misafirdir. Şeyh Adi, Balebek kazasına bağlı, Beytkâr köyünde hicri 647 ve Milâdi 1075 Tarihinde dünyaya gelmiştir. Bu Şeyh Emevi Hanedanına mensuptu. Birçok ilim adamları ile tanışmış, kendiside çok okumuştur. Esmer yüzlü ve orta boylu bir adamdı. Bir aralık Hacca da gitti. Buradan Bağdata gelerek Şeyh Abdülkadir Geylâniye mülâki olmuştur. Buradan da Hakkariye gelerek LALEŞ Mevkiine yerleşmiştir. Burada bir zaviye kurmuştur. Vc Yezidi mezhebini yaymaya başlamıştır. Böylece, Yezidilerin en büyük piri ol-

10 Enver Behnan Şapolyo, Mezhepler ve Tarikatler Tarihi, İstanbul, 1964, Sh: 374.

11 Y.K. Sh: 374.

12 Gölpınarlı, Türkiyede Mezhepler ve Tarikatlar, Sh: 140.

muştur. Kürtlerin Şeyhi ve imamı olarak şöhrat yapmıştır. Bunun içindir ki Yezidiler, pirleri Şeyh Adinin kabrini ziyaret ederler. Bu ziyaret her yıl eylül ayının onbeşinden yirmisine kadar devam eder. O günler Yezidiler için birer bayram ve Haccdır¹³.

Şeyh Adi'nin makamı onlarca bilinmeyen bir zat değildir. Onun kabri onların kiblesidir. Makamı da onlarca büyüktür¹⁴ yezidilere "şeytana" tapma inancının şeyh Adi'den gelmediğini söyleyenlerde vardır. Esasında yezidiye şeyhi olan Adide şeytana tapma duygusu yoktur. Bilakis onun görüşlerine Şeytana lânet, hayrın Allah'tan şerrin ise Şeytandan geldiği görüşü vardır. Buradan şu anlaşılıyor ki, Şeytana tapma hareketi Şeyh Adi'den sonra başlamıştır¹⁵.

Yezidiler üzerindeki bu çelişik düşünceler, kanaatımızca bu hususta yeteri kadar temel kitapların elde edilmemiş olmasındandır. Yezidilere mal edilen bazı kitapların bile, onlara ait olduğu, veya Şeyh Adi'nin yazdığı münakaşa konusudur.

Yezidiye Şeyhi, Adi b.Misafirin olduğu ileri sürülen belli başlı eserler şunlardır:

- 1- İtikadı Ehl-i Sünne
- 2- Visaya eş-şeyh Adi b.Misafir ile'l-Halife
- 3- Adab-ı Nefs
- 4- Mushaf-ı Riyâ
- 5- Kitab-ı Celve

Bu kitaplardan yezidiliğe kaynak teşkil eden sadece son ikisidir.

KİTAB-I CELVE:

Yezidilerin bu kitabının muhteviyatını yezidileri anlamak yönünden faydalı olur ümidi ile; kısaca verelim:

Kitab-ı Celve¹⁶ bir mükaddime, ve beş fasıldan meydana gelmektedir:

13 Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Sh: 372-374.

14 Ahmed Timur Paşa, Yezidiye, Sh: 29.

15 Y.K. Sh: 59.

16 Bu kelimeyi "Cilve" olarak da okumak mümkündür.

MÜKADDİME:

- 1- Bütün mahlûkatdan evvel mevcut olan Melek-i Tavadur.
- 2- Onu Abd-Tavus, kendi has milletini temyizve tefhim etmek ve dalâletten kurtarmak için bu âleme gönderdi.
- 3- Ve bu işin başlangıcı şifâhen, kelâmî teslim ile olup sonra Cilve namı ile adlandırılan bu kitap vasıtası oldu. Ki bunu, dinden hariç olanların okumaları caiz değildir.

BİRİNCİ FASIL:

- 1- Ben var oldum. Şimdi de mevcudum. Mahlûkat üzerinde, saltanat ve tahtı idaremede olanların cümlesinin mesalih ve işlerini tedbir suretiyle ilânahıyeye kalacağım.
- 2- İhtiyaç anında, bana itimad edip beni çağırانların yanında hemen hazır olurum.
- 3- Bütün şerler benim iştirakimle olur.
- 4- Bana mukavemed eden mahzûn ve nadim olur.
- 5- Diğer ilâhlar benim işime karışamazlar. Ve ben kati kaide olarak vaz'ettim ki her insan o veya bu tanrılara tapmaktan içtinap etsin.

İKİNCİ FASIL:

- 1- Yeryüzünde olan her şey benim kudretimle olmaktadır.
- 2- Bana sadık olanlara, her türlü surette görünürüm.
- 3- Ben verir ve geri alırım, fakir ve zengin ederim.
- 4- Bu dünyada tarafımdan tahdit olunan müddetten ziyade kimşenin yaşamına müsaade yoktur. İstersem, diğer bir aleme tenasuhi ervalı tariki ile gönderirim.

ÜÇÜNCÜ FASIL:

- 1- Ben kitapsız irşâd ederim. Göze görünmeyen türlü türlü sebeplerle beni sevenleri ve havassımı doğru yola sevkederim.
- 2- Yerin altında saklı olan hazine ve definler malûmumdur.
- 3- Mucizelerimi gösteririm.
- 4- Alemin top yekûn idaresi benim elimdedir.

DÖRDÜNCÜ FASIL:

1- Hükmümü benden başka diğer ilâhlara vermem dört anasır, dört zaman ve dört erkânı, mahlûkatın zürriyeti için lûfettim.

2- Yahudi, Hristiyan, Müslüman ve sair ecebilerin kitaplarından benim vaz'ettiğim kaidelere mutabik ve muvafik olanları makbuldur.

BEŞİNCİ FASIL:

1- Ey bana iman edenler! şahsımı ve suretimi tekrim edin. Çünkü senelerden beri ihmâl ettiğiniz işi derhatır ettirir.

2- Şeriatime kulak veriniz.

3- Talimatımı saklayınız. Yahudi, Hristiyan, İslâm ve sairler gibi hâriç olanlara söylemeyiniz. Kitabınızı vermeyiniz¹⁷.

MUSHAF-I RİYŞ= SİYAH KİTAP:

1- Bidayette sırrı azizinden Allah beyaz bir inci halkayı yarattı. Yine Angar namında bir kuş halk ederek, halkayı onun sırtına koydu. Krık bin sene bu inci kuşun sırtında kaldı.

2- İlk gün, pazar günü Allah Azazil namındaki bir Melek yarattı ki bu, cümlenin reisi olan Tavusu'l-Melektir.

3- Sonra yedi kat göğü ve yeri yarattı. Fahrettin insan, hayvan ve kuş yarattı. Bunları, keten torbaların içine koydu. İşte o vakit beraberrinde ki, İnci ayrılıp dört parça oldu. Ve inciden su çıktı, deniz oldu. Dünya deliksiz yuvarlak oldu. Ve Allah Cebraile bir kuş suretinde yarattı

4- Allah'ın emri ile Cebraile beyaz incinin iki parçası geldi. Bir parçasını yerin altına, diğer parçasını da semanın kapısına, sonra semaya güneş ve ay yerleştirildi.

5- Beyaz incinin kahntılarından yıldızları yarattı ve süs olmak üzere onları göğe yükseltti. Ve ziyet olsun diye meyveli ağaçları yarattı.

6- Sonra Ferş üzerinde Arş halketti. İşte o zaman Allah Adem ile Havva'yı yaratacağım, ondan, Şaharbin Cebri vucuda getireceğim. Ondan yeryüzünde bir millet olur. O milletde Melek-i Tavusa hürmet ede-

17 Dar.Fun.İlâh.Fak.Mecmuasındaki (Prof.A.A.Semanofun, Bulletin de L'Université de L'Asie Centrale, Pollonece Satane U Penedne Aziatskih Kurdiv-Yezidov, Tercüme, Türkiyat Enstitüsü Asistantı, Abdulkadir B.) 5.Sene, 20 Sayı, 1931 Sh: 140.

cektir. Ve milleti Yezidiyye diye anlacaktır. Sonra, Şeyh Adi'yi Lâleşe gönderdi.

7- Sonra da Allah Karadağ'a indi. Ve haykırdı ve otuz bin Melek yarattı. Sonra onları Melek-i Tavusa teslim etti. Ve onları göklere çıkardı. Sonra, Allah, Kudüs diyarına indi.

8- Cebraile dünyanın dört köşesinden toprak, hava, ateş ve su getirmesini emretti. Bunların cümlesinden Ademi yarattı. Ve Cebraile, Ademi Firdevse ithâl etmesini söyledi. Ve Ademe "Buğday" yemeği yasak etti.

9- Melek Tavus Allah'a, "Eğer Adem bu meyveden yemezse onun nesli nasıl çoğalır?" diye sordu. Allah ona: "Bütün emir ve tedbiri senin eline teslim ettim" dedi¹⁸.

V- YEZİDİLERİN İNANCINDAN BİR KAÇ ÖRNEK:

a) Her Yezidi, akranı arasında biri erkek biri kadın olmak üzere iki ahiret kardeşi seçmesi mecburidir. Ölüm döşeğine düştükleri zaman bu ahiret kardeşler yanlarında bulunup, ona Yezidi imanını telkin ederler. Yezidiler, Nisan ayında, Çarşamba günü evlenirler¹⁹.

b) Yezidilerde tel'in yasağı çok şumüllüdür. Bunun için onlar da La'n kelimesini dahi söylemek yasaktır. Onlar, Şeytan ve İblis yerine Tavus Melek yahut Tavusu'l-Melâike derler²⁰.

c) Yezidilerin "Ş" ve "T" harfi ile başlayan yahut içinde bu harfler bulunan ve yasak olan "Şeytan" sözünü hatırlatan "Şat, Maşt" gibi sözleri, söylememeleri söylenir²¹.

d) İblisi Meleklerle takdim ederler ve İblis hakkında fena söz söyleyeni tekfir ederler²².

e) Yezidilerin, Tanrı diye taptıkları "Melek Tavus" (İblis) Sencik denilen horoz şeklinde tunçtan bir heykeldir. Yine tunçtan bir kaide üzerine oturtulmuştur. Bu horozun ayakları yoktur²³.

18 Y.K. Sh: 41.

19 Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Sh: 375.

20 İslâm Ansiklopedisi, 11.Cilt, Sh: 493.

21 Türkiyede Mezhepler ve Tarikatlar, Sh: 142.

22 Dar.Fun.İlah.Mecm. 4.Sayı, Sh: 274.

23 Dar.Fun.İlah.Fak.Mecm. 5.Sene, 20.Sayı, Sh: 33.